

Hrestomatija filozofije, Izdavač: Školska knjiga Zagreb, 10 svezaka, urednica Maja Uzelac, urednik edicije Damir Barbarić.

Imamo pred sobom dovršeno djelo pod naslovom *Hrestomatija filozofije* koje obuhvaća deset svezaka. Urednik je hrestomatije Damir Barbarić, znanstveni savjetnik Instituta za filozofiju u Zagrebu.

Ovaj hvalevrijedni pothvat nije srećom dosad ni prvi ni jedini na području hrvatskoga jezika. Matica Hrvatska je već prije gotovo četiri desetljeća također priredila niz od 12 knjiga sličnog sadržaja pod naslovom *Filozofska hrestomatija* koja je nudila obradbu važnih filozofa i izbor njihovih tekstova. To je djelo bilo nanovo izdano (reprintirano) u sedamdesetim godinama, očito zbog velike potražnje takve literature. Premda su se barem neki suradnici toga izdanja poslije kritički odnosili prema svojim prvotnim interpretacijama, nadahnutim ponajviše marksističkim nazorima i ideologijom (usp. napomenu uz drugo izdanje), ipak je njihovo djelo bilo od velike koristi jer je mnoge filozofske tekstove učinilo dostupnima čitateljima, osobito studentima, te se još i danas mogu s korišću upotrebljavati, dok su interpretacije dokaz jednog vremena.

Ovaj novi pothvat želi nastaviti i nadopuniti, a ne nadomjestiti tadašnji posao, premda se oni pokatkad i preklapaju. No, pogledajmo što nam taj niz od deset svezaka nudi.

Prvi svezak, koji je uredio Damir Barbarić, nosi naslov *Grčka filozofija* i

donosi prikaze Heraklita, Parmenida, Platona, Aristotela i Plotina. Svaki je izbor, dakako, proizvoljan i nosi obilježje samog urednika. No, ovdje i nije bilo teško učiniti taj izbor jer su obrađeni grčki filozofi doista »klasični«. Slično je i s obzirom na izbor tekstova. Budući da tu doista mora biti samo »izbor«, jer bi inače opseg knjige bio prevelik, stvar je umješnosti ali i zanimanja urednika dok donosi odluku koje će tekstove uvrstiti, a koje ispustiti. Vrlo zainteresiran čitatelj morat će posegnuti za prijevodima cjelovitih djela, ukoliko su mu dostupni. Zadatak prevođenja filozofskih djela ne može nikako nadomjestiti niti ovakva hrestomatija. Prikaz svih filozofa, osim Plotina, kao i najveći dio prijevoda, učinio je sâm urednik *Damir Barbarić*, filozof mlađe generacije (rođen 1952.) koji je dao već više ozbiljnih filozofskih studija, osobito interpretacije Platona. Plotina je obradio također mladi filozof i klasični filolog *Josip Talanga* (rođen 1953.) koji je svoje studije i istraživanja vršio u inozemstvu (Bonn, Oxford i Louvain te u SAD). Od prevoditelja imamo još *Milivoja Sironića* (njegov prijevod Heraklitovih fragmenata preuzet je iz djela *Predsokratovci. Fragmenti* izdanog 1983. u Zagrebu), *Dubravka Škiljana* (prijevod Parmenidovih fragmenata preuzet također iz spomenutog djela *Predsokratovci*) i *Filipa Grgića* (Plotinovi tekstovi) sve vrsne klasičare.

Drugi svezak pod naslovom *Srednjovjekovna filozofija* djelo je urednika *Stjepana Kušara* (rođen 1950.), sada docenta za filozofiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, koji je svoje studije završio na papinskom sveučilištu Gregorijana u Rimu. On se osobito vješto snalazi u graničnim područjima između filozofije i teologije pa je zato i bio najprikladniji za obrađivanje tema iz srednjovjekovne filozofije.

Njegov je prilog (o kojem sam već dao opširniji prikaz u OŽ 1/1997.) osobito vrijedan jer se u našoj filozofskoj literaturi prema srednjovjekovnoj filozofiji dosad postupalo dosta maćehinski. Nakon vrijednog i opsežnog uvoda u filozofiju Srednjega vijeka, Kušar nam nudi prikaz i tekstove sljedećih filozofa: Aurelija Augustina, Anicija Manlija Severina Boetija, Anselma Canterburyskog, Bonaventure, Alberta Velikog, Tome Akvinskog i Ivana Duns Skota. Od njih je sâm urednik obradio četvoricu (Augustina, Anselma, Bonaventuru i Alberta) dok je Boetija obradio i preveo *Miljenko Belić*, Tomu Akvinskog *Tomo Vereš*, a Duns Skota *Josip Barbarić*. Kao prevoditelji javljaju se još *Matej Jeličić* za Anselma, *Marije Šikić* za Bonaventuru i *Ivan Macan* za Alberta Velikog.

Treći svezak pod naslovom *Filozofija renesanse* uredila je *Erna Banić-Pajnić*, viša znanstvena suradnica na Institutu za filozofiju u Zagrebu koja se uglavnom bavi istraživanjem starije hrvatske filozofije i voditelj je kolegija »Povijest hrvatske filozofije« na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. U navedenom svesku nalazimo od same urednice obrađene Nikolu Kuzanskog i Giordana Bruna, zatim Marsilija Ficina od *Ljerke Schiffler*, Pica della Mirandolu od *Mihaele Girardi Karšulin*, Paracelsusa od *Snježane Paušek-Baždar*, Francisu Bacona od *Stipe Kutleše* i Jakova Böhmea od *Kirila Miladinova*. Kao prevoditelji surađivali su *Ivan Kosić* (latinski tekstovi N. Kuzanusa), *Danijela Zamola* i *Ivana Jelić* (latinski tekstovi Marsilija Ficina), *Šimun Selak* (latinski tekst Pica della Mirandole), *Dario Škarica* (latinski tekst Paracelsusa), *Ivan Bekavac Basić* (latinski tekst Giordana Bruna), *Željka Novak* (talijanski tekst Giordana Bruna) te *Stipe Kutleša* (latinski tekst F. Bacona) i *Kiril Miladinov* (njemački tekst J. Böhmea).

Upotrijebljen je i prijevod tekstova iz Baconova djela *Novi Organon* od Viktora Sonnenfelda.

Četvrti svezak donosi *Filozofiju britanskog empirizma*, a uredila ga je *Vanda Božičević*, bivši docent na Odjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zadru, a sada se kao gostujući istraživač nalazi u New Yorku. Sve prikazane filozofe Britanskih otočja, a to su Th. Hobbes, J. Locke, G. Berkeley, D. Hume i Th. Reid, obradila je sama urednica. Ona je prevela i sve tekstove, osim Hobbesova latinskog teksta *De corpore* (O tijelu) koji je preveo Š. Selak. Valjalo bi istaknuti osobito objektivan i miran prikaz obrađenih filozofa uz dodatak njihova prijama u Hrvatskoj.

Peti svezak obrađuje *Filozofiju racionalizma*, a uredio ga je urednik cijelog pothvata Damir Barbarić. On je, uz napomene o »izvorištu i vidokrugu racionalizma u filozofiji« kao uvoda u knjigu, obradio Renéa Descartesa, Christiana Wolffa i Alexandra Gottlieba Baumgartena, dok je Benedikta de Spinozu obradio *Ozren Žunec* (rođen 1950.) izvanredni profesor za sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a tekst o Gottfriedu Wilhelmu Leibnizu napisao je *Hans-Peter Schütt*, redoviti profesor filozofije u Karlsruheu. Njegov je tekst preveo D. Škarica. Sve ostale tekstove preveli su D. Barbarić i O. Žunec.

Šesti svezak nosi naslov *Filozofija njemačkog idealizma*, a uredio ga je opet Damir Barbarić. Prikazani filozofi su: Immanuel Kant, Friedrich Heinrich Jakobi, Johann Gottlieb Fichte, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher i Friedrich Wilhelm Joseph Schelling. Od suradnika imamo dvoje iz inozemstva i to *Wilhelm G. Jakobs* (rođen 1935.) koji je obradio Fichtea, a radi pri Bavarskoj akademiji znanosti na historijsko-kriti-

čkom izdanju Schellinga i izvanredni je profesor na Sveučilištu u Münchenu te *Birgit Sandkaulen* (rođena 1958.), obradila je Jakobja, a inače radi na znanstvenom projektu uz potporu udruge *Deutsche Forschungsgemeinschaft* i na sveučilištima u Tübingenu i Heidelbergu. Kanta i Schellinga je obradio D. Barbarić, Hegela *Goran Gretić* (rođen 1945.), a radi u Institutu za filozofiju u Zagrebu te kao stipendist više zaklada u Europi i Sjevernoj Americi. Schleiermachers je obradio *Ivan Kordić* (rođen 1951.) koji je, nakon što je više od deset godina bio gimnazijski profesor u Njemačkoj, zaposlen kao znanstveni suradnik u Institutu za filozofiju u Zagrebu i voditelj je Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Tekstove su preveli D. Barbarić (Kant, Hegel i Schelling), K. Miladinov (Jakobi i Fichte) i I. Kordić (Schleiermacher).

Sedmi i osmi svezak donose Suvremenu filozofiju I. i II. Oni nam prikazuju filozofe: Schopenhauera, Kierkegaarda, Marxa i Nietzschea (7. sv. uredio Ozren Žunec) te Husserla, Schelera, Wittgensteina i Heideggera (8. sv. uredio *Milan Galović*). U 7. svesku imamo prilog jednog inozemnog suradnika *Jörga Salaquarde* (rođen 1938. u Beču) profesora na Evangeličko-teološkom fakultetu sveučilišta u Beču, a bavi se osobito Schopenhauerom i Nietzscheom. Ovdje prikazuje filozofiju A. Schopenhauera, S. Kierkegaarda i K. Marxa obradio je O. Žunec, a F. Nietzschea D. Barbarić. Kao prevoditelji javljaju se još *Darija Domić* s prijevodima teksta J. Salaquarde i Schopenhauerovih tekstova, *Nataša Pavlović* kao prevoditelj tekstova S. Kierkegaarda, ali s engleskog jezika, te *Darko Polšek* s prijevodima nekih Marxovih tekstova. Ostale su tekstove preveli D. Barbarić i O. Žunec. U 8. svesku, koji je uredio *Milan Galović* (rođen 1942.), izvanredni

profesor za filozofske kolegije na Tekstilno-tehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, nalazimo njegove priloge o Edmundu Husserlu i Maxu Scheleru te priloge *Nenada Miševića* (rođen 1950. koji se ponajviše bavi analitičkom filozofijom) o Ludwigu Wittgensteinu i D. Barbarića o Martinu Heideggeru. Kao prevoditelje susrećemo *Božicu Zenko* za tekstove Husserla i Schelera, *Branka Despota* za prijevod teksta M. Schelera *Ordo amoris*, zatim *Bojana Marottija* za Wittgensteinov tekst iz *Filozofijskih istraživanja* (§§ 1–78) te prijevod Wittgensteinovih *Raznolikih primjedbi* (Vermischte Bemerkungen) od *Filipa Grgića*. Tekstove M. Heideggera preveo je D. Barbarić. Već je u Predgovoru cijele edicije urednik D. Barbarić istaknuo da ta dva sveska o suvremenoj filozofiji donose samo ono što se nakon sloma njemačkog idealizma zaključno s djelom Wittgensteina i Heideggera bitno steklo na tlu filozofije (usp. 1. sv. str. 14). Otпали su, dakle, prikazi »današnjice« zbog toga što bi to, prema mišljenju urednika, moralo biti vođeno »bitno drukčijom metodologijom izbora, procjene i izvedbe«, nego što je to slučaj kod tzv. »klasičnih« filozofa. Tako »današnja suvremenost«, koja nam zapravo i jest »su-vremena«, još čeka svoju obradbu.

Deveti i deseti svezak posvećeni su Hrvatskoj filozofiji i to Starijoj (9. svezak) i *Novijoj* (10. svezak). Urednik oba sveska je *Franjo Zenko* (rođen 1931.), viši znanstveni savjetnik i predavač na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu te voditelj poslijediplomskih studija filozofije. Ono što nam donose ta dva sveska dosad je bilo vrlo malo obrađeno, pa zato oni znače pravo osvježanje za naše čitateljstvo. Prvi od ova dva sveska posvećen je tzv. »starijoj« hrvatskoj filozofiji i donosi priloge o Hermanu Dalmatinu (iz 12. st.), Jurju

Dragišiću (c. 1445–1520), Frani Petriću (1529–1597), Nikoli Gučetiću (1549–1610), Josipu Ruđeru Boškoviću (1711–1787) i Šimunu Čučiću (1784–1828). Priloge su, uz F. Zenka (H. Dalmatin i J.R. Bošković) obradili naši poznati istraživači renesansne filozofije: Erna Banić Pajnić (J. Dragišić), Mihaela Girardi-Karšulin (F. Petrić), Ljerka Schiffler (N. Gučetić) te *Srećko Kovač* (rođen 1957. inače logičar i autor *Logike za gimnazije*, 2 izdanja, predaje logiku na Hrvatskim studijima u Zagrebu). Prevoditelji tekstova za taj svezak su: *Antun Slavko Kalenić* (latinski tekstovi H. Dalmatina), *Augustin Pavlović* (latinski tekstovi F. Petrića i Š. Čučića), *I. Macan* (latinski tekst N. Gučetića) i *J. Talanga* (latinski tekst R. Boškovića). Osim toga preuzeti su prijevodi već pokojnog klasičara *Stjepana Hosua* (u redakтури J. Talange) i već objavljeni prijevod *Tomislava Ladana* Petrićeva djela *Nova sveopća filozofija* (Zagreb, 1979.). Posljednji, 10. svezak Hrestomatije donosi prikaze novijih hrvatskih filozofa. To su: Franjo Marković (1845–1914), Gjuro Arnold (1854–1941), Albert Bazala (1877–1947), Stjepan Zimmermann (1884–1963), Pavao Vuk-Pavlović (1894–1978) i Vladimir Filipović (1906–1984). Obradbu su napravili urednik F. Zenko (Bazala, Vuk-Pavlović, Filipović), D. Barbarić (Arnold) i *Ivan Čehok* (rođen 1965.) (Marković, Zimmermann). Vrijedni su osobito doneseni tekstovi od kojih mnogi još uvijek čekaju u rukopisu ili, ako su bili objavljeni, danas su teško dostupni čitateljima.

Nakon ovog više formalnog prikaza sadržaja cijele Hrestomatije želim reći još nekoliko riječi o cijelom djelu. Jamučno treba pohvaliti samu zamisao, ali još više i ustrajnost urednika što je uspio čitavu zamisao ostvariti. Činjenica da je okupio više od četrdeset suradnika

različitih filozofskih usmjerenja koji su svojim priložima omogućili da se potvrat i ostvari govori sama za sebe. To ujedno može poslužiti kao dokaz da bi bilo moguće započeti i dovršiti i druge slične pothvate na našem filozofskom području, kao što su, recimo, novo izdanje leksikona filozofa, filozofijskog rječnika te napokon filozofijske enciklopedije, jer nam sve to još manjka. Manjka nam također koordinirana briga za prevođenje filozofskih djela, počevši od hrvatskih latinista pa do barem većih imena svjetskih filozofa.

Prevoditelji tekstova uglavnom su i sami filozofi, a to znači da smo tim djelom dobili poprilično bogat rudnik hrvatskog filozofijskog nazivlja koje je još uvijek nesređeno i zapravo u povojima. U tom je smislu zaista vrijedno to što se uz svaki prijevod na kraju nalazi i malen rječnik najvažnijih pojmova. Bilo bi vrijedno truda da se na temelju tih prijevoda, ali i izvornih objavljenih tekstova hrvatskih filozofa, oblikuje barem privremeno hrvatsko filozofijsko nazivlje koje bi mogla poslužiti kao podloga za stvaranje većeg filozofijskog rječnika.

U Hrestomatiji su obrađena 42 svjetska filozofa i 12 hrvatskih. Svakome mora biti jasno da se već pri planiranju takvog djela mora učiniti neki izbor koji se, dakako, mora voditi »vlastitim uvidom i iskustvom« urednika koji će iznijeti »ono bitno« i »osnovne i načelne mogućnosti filozofiranja« (usp. 1. sv. str. 10). Koji su filozofi »bitni« za mogućnost filozofiranja (ako takvih uopće ima), a koji nisu, može biti predmet rasprava i raspri. Kadgod treba nekoga uzeti a nekoga izostaviti, postojat će prigoda za prigovore i poboljšanja. Čini mi se ipak da su neka područja previše ili sasvim zapostavljena. Od 42 filozofa francusko je područje zastupano samo s Descartesom (ukoliko

nećemo pribrojiti još i Leibniza koji je pisao francuski), što je svakako premalo i ne odražava francuski utjecaj na hrvatsko mišljenje. Izostali su također svi noviji filozofi iz tzv. »kršćanskog tabora« kao što su Maritain, Gilson, Marcel, Blondel, Mounier, da spomenem samo one »neckvене«. Nema također ni spomena nekih do polovice našeg stoljeća vrlo utjecajnih tzv. egzistencijalističkih filozofa, primjerice, J.P. Sartre ili A. Camus. Ne saznajemo također ništa ni barem o onim »klasičnim« zastupnicima danas ipak vrlo utjecajne tzv. analitičke filozofije (osim Wittgensteina), kao što su B. Russell, G.E. Moore, R. Carnap ili A.J. Ayer. Još neke filozofijske tradicije koje zasigurno nisu za nas sasvim beznačajne, kao što su starija arapska filozofija ili ruska filozofija, nisu se našle u izboru. Sigurno je da bi onda trebalo dodati još koji svezak što je povezano s novim poteškoćama, pa zato ove pripomene ne želim shvatiti kao prigovor, nego više kao podsjećanje.

Izvanjski izgled i tisak vrlo su ugodni, za što valja pohvaliti i izdavača, Školsku knjigu iz Zagreba. No, tu moram još jedanput prigovoriti što se izdavač nije pobrinuo da knjige budu i što jeftinije. Želimo li da one budu dostupne onima kojima su zapravo i najpotrebnije, a to su studenti filozofije (i drugih »duhovnih« znanosti) a možda i koji srednjoškolci, onda je očito da te knjige mnogi neće čitati jer će im biti nedostupne. A jedva će i neke knjižnice moći nabaviti više kompleta i za svaki odijeliti više od tri tisuće kuna (oko tisuću njemačkih maraka). Zato bih još jedanput ponovio prijedlog da se izda i proširano izdanje na jednostavnijem papiru koje bi bilo mnogo jeftinije (i unatoč porezu na dodanu vrijednost). Možda bi također bilo prikladno da se u nekom novom izdanju izdvoje prikazi obrađenih filozofa i odabrani tekstovi i

izdaju odvojeno. Ti bi, naime, prikazi mogli poslužiti kao svojevrsna povijest filozofije koja nam još uvijek nedostaje.

Ivan MACAN

Interpretation of the Bible – Interpretation der Bibel – Interprétation de la Bible – Interpretacija Svetega pisma, Slovenska akademija znanosti in umetnosti: Ljubljana, Sheffield Academic Press: Sheffield, 1998. Broj stranica: 1909; format: 17x24 cm. Glavni urednik zbornika: Jože Krašovec.

Prve tiskane dijelove Biblije na svome jeziku Slovenci su dobili 1555. godine zanosnim marom P. Trubara, katoličkog župnika, potom protestanta, koji je postupno preveo cijeli Novi zavjet. Povjesničari su pak zabilježili da je slovenski prvotisak cijele Biblije iz 1584. godine, djelo J. Dalmatina, prebacivan iz Wittenberga u Sloveniju potajno u bačvama. Vremena su se od tada ipak promijenila. Sedmi slovenski cjelovito tiskani prijevod Biblije, nazvan *Slovenski standardni prevod*, koji je 1996. objelodanila Svetopisemska Družba Slovenije, ne prati na sreću nikakva tajnovitost. Naprotiv, njegova je pojava počašćena međunarodnim simpozijem o interpretaciji Svetoga pisma u Ljubljani (Cankarjev dom) od 17. do 20. rujna 1996., čiji su prilozima tiskani u maloprije navedenom zborniku. Poznati slovenski bibličar J. Krašovec, glavni urednik ovog zbornika, bio je predsjednik ljubljanskog biblijskog simpozija, a prije nadglednik najnovijeg prevođenja Biblije na slovenski. Tiskanje zbornika povezano je sa šezdesetogodišnjim jubilejom *Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (1938–1998), a iza njega, uz Akademiju, stoje i dva slovenska sveučilišta: *Univerza v Ljubljani* i *Univerza v Mariboru*. Sa